

„SZÉTHULLÓBAN, MINT AZ OLDOTT KÉVE . . .”

Gondolatok a vajdasági magyarság jelenéről és jövőjéről

SEFCSICH GYÖRGY

Mottó helyett:

Szemembe kormot szór a szél.
Mihaszna szélmalom- napom
Üres viták között enyész,
és szégyen ég az arcomon.
Salom! Salom!

A szörnyszemű jövő hová
vezet? Kópár mezőn, halott
úton jajong, nyüszít tovább
a fájdalom, a fájdalom.
Salom! Salom!

(Molcer Mátvás: Salom)

Napjainkban egyre gyakrabban esik szó a vajdasági-szerbiai-jugoszláviai kisebbségi magyarság sorskérdéseiről. A naponta súlyosbodó gazdasági helyzet, a fel-fellobbanó háborús fenyegetettség, a már tömegessé sűrűsödő elvándorlási hullám egyre inkább időszerűvé teszik a kérdést: Hogyan tovább? Tudunk-e vajon (lehet-e egyáltalán) olyan célokat és viselkedési formákat megfogalmazni, amelyek a teljes itteni magyarság igényeit és érdekeit szolgálnák? Ki az, kik azok, aki vagy akik ezt nemzetársaik nevében és érdekében meg kell hogy tegyék? Joga-e és (vagy csupán) kötelessége ez az itteni magyar értelmiségnek? Tudjuk-e, merjük-e, szabad-e felvállalnunk ennek emberi és történelmi felelősségét? Megannyi megválaszolatlan, kegyetlenül nehéz kérdéssel viaskodunk egyre; néhány (esetenként eretnek) gondolattal e válaszok megfogalmazását kívánom szolgálni, segíteni . . .

„*Trauriger Tiefpunkt.*” Rohanva közeledik társadalmunk a gyászos (politikai, gazdasági, erkölcsi) mélypont felé. Körülöttünk bűn és szenny árad „minden mennyiségben” („ . . . a Szabadság téren nagy a szemét / limlom, lószar és egyéb” – írja a költő), a szegénységből a nyomorba tántorgó emberek éhesek, megalázzottak és megfélemlítettek – a teljes káosz küszöbén ténferegnek . . . És a bűnös hatalom – jobb híján, már ki tudja, hányadszor – saját népét lopja és rabolja meg újra. Igazi Gulág ez már, ahol még voodoo-varázslók, siralmasan szegényes csillagjósok, a balkáni „politikai kupleráj renovált szüzei” prédikálnak csak a kitartásról és ígérnek szebb jövőt . . . Pedig az illúzióknak lassan vége – és holnapra talán már össze is dől ez a bús világ?

Válogatás nélkül sújt ez a kegyetlen állapot mindannyiunkat: szerbet, magyart, románt, cigányt egyaránt. Tömegfogyasztásra szánt rettegés uralkodik felettünk, és egyre inkább érvényre jut az „erdőeffektus” (ha félek a sötét erdőben, ordibálok . . .). Vicsorít ránk a bizalmatlanság és a félelem; félünk a holnaptól, rettegünk másoktól és önmagunktól, féltjük értékeinket, gyermekeinket és barátainkat – és izelgetjük már a gyűlölet émelítő ízét is talán?

„*Sine diagnose.*” Vajon a túlradó délszláv (szerb és nem szerb) nemzeti és állami érdekek eufóriája valóban és tudatosan veszélyeztetnék létében is az itt élő magyarságot? Pusztítóbb-e, súlyosabb-e a mi helyzetünk a mellettünk élő „mennyei” (vagy más) népekénél? Vagy az ellenkezője lenne igaz: mi még mindig – nagyrészt kisebbségi voltunknak köszönhetően – könnyebben élünk? Vagy csupán esélyünk van a könnyebb életre? És kompenzálhatja-e ez a csekély helyzeti előny az egyre töményebbé váló nyomort, bizonytalanságot, fenyegetettséget, rettegést? Aligha tudjuk ma még tárgyilagosan megválaszolni ezeket a kérdéseket, de óvakodnunk kellene az egysíkú, szubjektív megítélésről is.

Kívül maradhatunk-e a konfliktuson? Tömegverekedés ez a balkáni kocsmában, és bármennyire is szeretnénk kívül maradni – vele, benne élünk. Nincs sok választásunk: elfogadjuk a tényt, hogy mellettünk (és velünk is) tivornyázik a kegyetlen „disznófejű nagyr” – vagy (mint már annyian) csendesen betesszük magunk mögött a kocsmajtót . . .

Az „*emberi tőke*” kiáramlása napjainkban már tragikus méreteket öltött, és alapjaiban veszélyezteti az itteni magyarság fennmaradását. Nem klasszikus „Brain Drain” ez, és nem a visszatérést álmódó „Gastarbeiter”-migráció – hanem egy tömeges méreteket öltő, irreverzibilis, a kisebbségi magyarság legéletképesebb rétegeit (egy teljes generációt!) felölelő elvándorlási hullám. A lesújtó eredmény: minden tizedik vajdasági magyar „kitántorgott” az országból, „mint oldott kéve” szóródunk szerte a nyagyvilágban újra. Szétszakadt családok, fakuló barátságok, enyésző identitástudat jelzik a folyamatot.

Tudunk-e tenni, szabad-e tennünk bármit is e szomorú folyamat lassítása, megállítása érdekében? Attól tartok: nem. Nincs erkölcsi jogunk arra, hogy – a kollektivitás vélt vagy akár valós érdekeire hivatkozva – bárkit is megfoszszunk az egyéni érvényesülés szabad megválasztásának jogától és lehetőségétől.

Magyarságtudat. Kommunista internacionalizmus vagy kozmopolita európaiság felé hajló, nosztalgikusan intellektuális magyarságtudat kell-e nekünk most (olyan Konrád György-szerű, hogy „. . . magyar, aki magyarnak *gondolja* magát”), vagy nemzetét büszkén valló és azért keményen kiálló, harcos szittyia magyarság?

Attól tartok, hogy a „minden túllihegő”, nemzetáhitó és nemzetszaporító „magyar út” nem a mi utunk. Eszmei „second hand” ma már ez a „mélymagyar gypű”, a turkálóból vásárolt használt küldetésstudat. Mi nem konfrontálódni kívánunk az itt élő nem magyarokkal (hiszen „ellenségképet festeni most nem művészet”), hanem megtanulni újra (még így is és ezek után is!) velük együtt élni, ha itt akarunk maradni.

„Hangos hallgatás.” A vajdasági magyar értelmiség az „éles tárggyal” szerzett kellemetlen tapasztalat büvököréből nem tud kitörni, ezért most nem vállal közéleti vagy politikai szerepet, hallgat inkább. Vagy vállalja az eufemizmus megszüpítő enyhítéseit („ne tessék izgulni, mert ez még kap fogni egy vajszerű árnyalatot . . .”), mindvégig elkerülve a nyílt véleménynyilvánítást „érzékeny kérdésekben”.

Az aggodalom – úgy hiszem – most már megtöri „hangos hallgatásunkat”, szólásra készítet majd bennünket; megértek a viszonyok egy vajdasági-szerbiai-jugoszláviai összmagyar Forum Hungarorum megszervezésére, amelyen talán ki fogjuk mondani a lelkünket gyötrő legtitkosabb igazságokat is. Vagy „ketyegünk tovább, mint halott csuklóján a karóra” . . .

Légy a teiben? Úgy tűnik, hogy a legdemokratikusabb társadalmak sem tudtak teljességgel leszámolni a másság (a többségi standardokon kívül eső devianciák) üldözésének, kirekesztésének vagy megkülönböztetésének problémáival. A fejlett európai jogrendszerek ugyan – elméletileg legalábbis – feloldották az egyéni általános emberi jogok ösztársadalmi szintű biztosításának kérdését; nem tudnak azonban azok sem általánosan érvényes megoldásokat találni a nemzeti (vagy egyéb) kisebbségi közösségek létkérdéseire. A nemzetállam jellegű közép-európai kisállamok pedig – a napjainkban gyakran eufórikusan túlhangsúlyozott nemzeti-etnikai érdekrendszerük béklyóiban – még kevésbé tudnak módot találni az egyre inkább kiéleződő kisebbségi kérdések kezelésére.

Attól tartok, hogy erre nem is lesz mód a most erősen túltengő nemzetállami jellegek alapos átfogalmazása és fokozatos feladása nélkül.

Másodrendű polgárok. Nem lehet vitás, hogy a (nem csak nemzeti) kisebbségi státusz – a többségi közösség viselkedésétől, de a kiharcolt vagy elnyert jogoktól is függetlenül – eleve hátrányos állapot, mert feltételrendszeréhez egyaránt hozzátartozik

- az egészséges identitástudat kiépítésének és megtartásának igénye és
- a többségi populációval azonos esélyegyenlőség biztosítása a társadalmi (tehát politikai, gazdasági, erkölcsi) érvényesülés felé.

Mindkét síkon igen fontos ugyan a vonatkozó kisebbségi jogok államjogi biztosítása és megtartása – alapvető feltétel azonban a kisebbségi közösség minden tagja által folyamatosan felvállalt és produkált „kisebbségi többletjeljesítmény” is. Nem lehet ugyanis egészséges közösségi tudatról (anyanyelvi, történelmi és kulturális ismeretek alapján kiépülő identitásról) és a jogrendszer útján biztosított esélyegyenlőség mellett is szükséges versenyképességről (a többségi kommunikációs nyelv ismerete, szakmai képesítés, munkaszokások stb.) beszélni egy ilyen többletjeljesítményre való készség nélkül.

Félő, hogy a (kisebbségi) jogokért folytatott (nem sok kilátással kecsegtető, sőt gyakran kontraproduktív) küzdelemben megfeledezzünk e többletjeljesítményre való készség és vállalás hirdetésének és kimunkálásának fontosságáról.

„*Van már honnan elmenni, de nincs hova*” – írta Gulyás barátom nem oly régen. A „honnan” itt a szülőföldet, otthont, családot, barátokat, tájakat, házakat, embereket és emlékeket jelenti legtöbbszörünknek – és nem a „szentelt ősi magyar föld” siratását (a remélt vagy áhított határrevíziók történelmi és etnikai indokai megkoptak már úgyszólván). Mi, akik itt vagyunk itthon ezen a tájon, mert „itt van dolgunk”, magyarok és nem-magyarok egy különleges közösséghez tartozunk ma már, és aki itt akar (velünk, vagy akár ellenünk) magyarnak lenni, az el kell hogy fogadja ezt a tényt.

Én így értem és értelmezem az „itt maradni és megmaradni” gondolatát, mert itt vagyok itthon, és mindenekelőtt is itt akarok magyarnak (és embernek) megmaradni.

Ráér-e a Jóisten? kérdezte tőlem valaki nemrég. Mikor fog elülni a háborús mámor, az embertelen gyűlölet, a fojtogató rémület? Lesz-e bosszú és bűnhődés? Meddig fog bennünket kísérteni az acsarkodó tömeg apokaliptikus képe? És mi lesz a mi sorsunk a közeli és távoli jövőben? Olyan irdatlan indulatok és erők működnek most itt, amelyekre mi hatni alig vagy egyáltalán nem tudunk. A megbékélésben reménykedhetünk csupán.

Ne kutassuk, ne keressük, ki kezdte, ki volt a bűnös és bűnösebb, kié a nagyobb igazság. Csak legyen már vége. Békét akarunk, békét most, azonnal, feltételek nélkül . . . Bosszú nélküli megbékélést, jogot, hogy mindenki elsírassa halottait. Általános amnesztiát („*amnestia integra sine voce*”) az elkövetett bűnökre, lehetőséget az újrakezdésre. És felkészülést a csodákra, hogy a „negy-

ven év a sivatagban” ne legyen több „hét szűk esztendőnél” . . . Meg (talán) hosszú távon mégis kamatozó emberséget.

„*Amicus Plato, sed magis amica veritas.*” Szeretem Plátót, de még jobban szeretem az igazságot – ezért meg kell bizony mondanom, barátaim, hosszú ideje már, hogy „szerelvényünk a vakvágányon zavartalanul vesztegel”, és úgy látom, nálatok sem „a megoldás a cél, hanem a cselekvés látszata”. Mert „. . . amikor már kezdtük azt hinni, hogy az eddigiek már überolhatatlanok, amikor már kínjában röhög az ember, amikor már csak azt élvezzi, hogy nem tartozik ezek közé, nem vett és nem vesz részt *ezeknek* a cirkuszában” – ti mégis elvállaltátok a cirkuszi szereplést és az illúziót, hogy „minél rosszabb, annál jobb, nemsokára úgy is mi jövünk majd és legyőzzük a szárazságot . . .”

Ti azt hittétek és hiszitek most is, hogy a gyérülő nyílt színi taps siker volt? Szerintem egyre inkább elkeseredett kiállás volt az ellenük, egyfajta „nem” sikoltása, amit *ezek* nem értenek. Ti sem értenétek?

Legitimitás és hitelesség. Perdöntő fontosságú kérdés, hogy vajon egy (demokratikusan megejtett?) választáson „inkasszált” szavazatok útján szerzett legitimitás mire jogosít fel egy érdekvédelmi (inkább politikai?) szervezetet? Milyen módon és mértékben jogosult képviselni tényleges tagságát, a rá szavazókat, a teljes választótestületet és egy teljes (nemzeti, kisebbségi) közösséget?

A választási véleménynyilvánítás valójában egyfajta (erkölcsi) takarékbetét, amelyet a feljogosított legitim módon forgathat ugyan, de alapvető erkölcsi kötelessége annak csorbítatlan megőrzése és kamatoztatása. És betéteseinek nevében nem vállalhat fel kockázatos vállalkozásokat és hátrányos következményekkel járó döntéseket vagy akciókat (ha nem kíván a begyűjtött erkölcsi tőkével Jezdo gazda vagy Dafina asszony módjára sáfárkodni). Ezen a jögron vitatom el az érdekvédelmi szervezetektől a közös (adott esetben kizárólagosan nemzeti-kisebbségi) érdekek védelmének ellátását meghaladó politikai szerepvállalás legitimitását. (A gazdasági életben megszokott „részvénytársaság” vagy „korlátolt felelősségű társaság” fogalmának a politikai szervezetek tényleges tagsági státusa felel meg, mert a tagok itt – feltehetően a nagyobb haszon reményében – vállalják bevitt erkölcsi tőkéjük kockáztatását is.)

Ezzel szemben merőben más az autentikusság fogalma, amely a teljes közösség érdekeinek, igényeinek és elvárásainak megfogalmazását, artikulációját és képviselétét jelenti – és bizony nem sok köze van a választási legitimitáshoz.

„*Júdásmadarak.*” Mindig voltak és lesznek is janicsárok, mamelukok, kollaboránsok, behódolók, megvásárolt vagy kallódó egzisztenciák. Nem kell, hogy különösebben zavarjon minket egy-egy a Nyulak szigetére tévedt Margit, kirívó fekete bárány (Istenem, Jóska, talán barátok is voltunk egykor?), vagy messzire bókklászó kertészfű . . . Ők kontrapunkt csupán az itteni magyarság számára

(de másoknak is), támasz és fájó bizonyosság arról az útról, amely nem a miénk.

De végül is az átalakulófélben lévő közép-kelet-európai közélet és nemkülönben a mi kis világunk is megrenovált hithű kommunistákból vedlett demokraták és a semmiből nőtt nacionalisták kiapadhatatlan tárháza lett. És ha a kevés számú tiszták elhallgatnak vagy távoznak – szabad lesz nálunk is az eladott csupasz lelkek tánca . . .

Kisebbségvédelem és autonómia. A nemzeti és etnikai kisebbségek sajátos egyéni és közösségi jogait az európai jogrendszerek alapvető szabadságjogoknak, az egyetemes emberi jogok részének tekintik. „Ezen jogok összessége nem a többség adománya és nem a kisebbség kiváltsága, forrásuk pedig nem a nemzeti és etnikai kisebbségek számaránya, hanem az egyén szabadságának és társadalmi békéjének tisztelete alapján a másság joga.” Ebben a megközelítésben a kisebbségvédelem és érdekképviselet elsősorúan emberjogi kérdés – és nem lehet a politikai harc célja vagy eszköze. Az eredményes kisebbségi érdekképviselet mindenkori elvi problémája az, hogy a többségi populáció nem ismeri és nem érti a másság hátrányait és egocentrikusan ki is éli a maga (ebből származó) helyzeti előnyeit. Óriási kultúraformáló tudati változásokra van ezért szükség közvetlen környezetünkben is, és mérhetetlen türelemre – mindkét oldalon.

Nem tudom elfogadni, hogy az eredményes kisebbségi jogvédelem egyetlen célravezető és üdvözítő eszköze az (etnikai) autonómia, vagy a (hármast?) autonómiák lennének. Különösen vonatkozik ez a nemzetállamokon belül elképzelt (szintén nemzetállam jellegű) területi autonómiákra. Maga az autonómia szó is az önrendelkezésre, tehát államjogi önállóságra és függetlenségre aszociál, és feleslegesen irritáló. Másrészt pedig mi nem is kívánunk magunk felett egy újabb (még ha magyar is) politikai oligarchiát sem. A magyar, „a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól” szóló 1993. évi, nemzetközi szinten is magasra értékelt törvény is csupán (települési és országos) kisebbségi önkormányzatról, ill. a kisebbségek művelődési és oktatási öngazdálkodásáról szól; a törvény teljes szövegében az „autonómia” szó mindössze két ízben fordul elő, de kizárólag a „kulturális autonómia” szóösszetétel formájában.

És illúzió az is, hogy a történelmi szerb határőrvidék (a szerb Krajínák) szerbségének – az erősebb eb fegyveres hatalmával kiharcolt és a végső egyezkedésben talán meg is tartható autonómiája mellett, a békecsináló lordok mellett settenkedve mi is megkaphatjuk ugyanazt . . .

„Igazat mondani könnyű, csak elhítni nehéz.” A még megmaradt, de a nincstelenségben, káderínségben, politikai kényszerek között szárnyszegetten vergődő vajdasági magyar médiumok egyre visszatérő kérdései: a nyelvi hitelesség, politikai tárgyilagosság és a (nemzeti?) érdekek szolgálata. Én – itt és most – mindenekelőtt az írott és kimondott szó, az anyanyelvi beszéd és írás minden-

napos jelenlétét tartom fontosnak, mert – főleg a szórványmagyság körében – annak végtelenül fontos nemzetteremtő és megtartó, tudat- és kultúraformáló ereje van. Politikai színek kérdésében a teljes pluralizmus híve vagyok (mert „senkije sincs, nem éri gyász / akire csak egy párt vigyáz”), amely csak tájékoztatni akar és nem nevelni. Ezért fogadom el és támogatom feltétel nélkül (még ilyen szegénynek, tanácstalannak és bátortalannak is) az egyetlen „magyar szót” és a még meg-megszólaló rádiót, televíziót. Elítélem azonban a lázító, „jól odamondogató”, kemény ellenzéki hangvételű szerkesztéspolitikát (az igazságot el lehet mondani sértődött gőg és „szájtépő magyarkodás” nélkül is), mert az semmiképp sem szolgálja a kitűzött célt. A mi nemzeti érdekünk nem a céltalan és kilátástalan konfrontálódás, hanem a kisebbségi többletteljesítmény vállalása kell hogy legyen. Sorskérdésünket sajnos ilyen megközelítésben alig vagy egyáltalán nem közelítik meg médiumaink.

Egy percig sem lehet vitás, hogy a kisebbségi tömegtájékoztatás – a mostani kegyetlen gazdasági és politikai viszonyok között – semmiképpen sem lehet sikeres gazdasági vállalkozások sorozata. Fennmaradását csak az állami költségvetési források (ha még lennének ilyenek), ill. azok hiányában külső alapítványok és az anyaország közvetett vagy közvetlen támogatása biztosíthatja. Támogatva és megtartva „olyannak, amilyen”, nem jobbnak és nem másnak.

Oktatás és kétnyelvűség. Ki kell mondanunk egyszer: a kisebbségi lét (egyik) alapvető hátránya (előnye is talán?) a szükségszerű és teljes kétnyelvűség. Oktatási rendszerünknek hirdetnie és produkálnia kell ezt a két- (vagy talán több-) nyelvűséget, mert anélkül nincs, nem lehet egyszerre nemzeti tudat és esélyegyenlőség (a „környezetnyelv” tanítása és tanulása jövőbe mutató szép elképzelés volt itt nemrég, a kisebbségi kétnyelvűség ezzel szemben szükség és létkérdés is!). A kisebbségi oktatásban élesen szét kell választani az általános (felkészítő) és a gyakorlati szakmai képzést. Alapvető nemzeti tudatformáló jellege miatt anyanyelven kell hogy történjen minden kisebbségi (tehát a leg-távolabbi, sziget- és szórványnépeség) számára is elérhető, általános iskolai, gimnáziumi és tanító-tanárképző főiskolai és egyetemi képzés. Minden kisebbségi érdekképviselet alapvető célja kell hogy legyen egy ilyen oktatási rendszer megszervezése és folyamatos működtetése, mindenáron. Ennek érdekében meg kell mozgatni és igénybe kell venni minden rendelkezésre álló eszközt, alapítványi és anyaországi támogatást. Ezzel szemben – bármennyire is gyakorlattá vált az utóbbi évek során – nem tartom célravezetőnek az anyaországi (általános) iskolai oktatást, mert az magyarságtudatot és (akár) magas szintű ismeretanyagot is produkál ugyan, de nem tanít és nem nevel a kisebbségi lét alapvető szükségleteire, a teljes két- (vagy akár több-) nyelvűsége és a mindenkori kisebbségi többletteljesítmény vállalására. A szakmai képzés célja mindig is a maximális esélyegyenlőség biztosítása az adott (többségi nyelvű!) társadalmi környezetben és munkaerőpiacon, ezért annak feltétlenül (még ha kisebbségi, tehát adott esetben magyar nyelven történik is) biztosítania kell a

szakmai (fizikai tevékenységek esetében), sőt a teljes (szellemi foglalkozásoknál) kétnyelvűséget is.

A vegyes etnikai összetételű, többnyire kisebbségi területek természetes és ösztönös két- (sőt több-) nyelvűsége, két vagy több kultúrához való tartozása és (nem utolsósorban) a kisebbségi többségteljesítmény gyakorlata – egyre inkább válik és lesz előny nálunk is. Hiszen köztudott, hogy a tőlünk elvándorolt magyar (és egyre gyakrabban nemcsak magyar) anyanyelvű tízezrek viszonylag könnyen illeszkedtek be, találták meg helyüket a (valljuk be) nem túlzottan nyitott és idegenbarát anyaországi gazdasági és társadalmi közegben.

Háborúban elhallgatnak a műsák. Vagy elhallgattatják őket tudatosan, szegénységgel és nemtörődomséggel? Pedig a közösségi lét élető eleme az élő, teremtő és alkotó kultúra. Legjobb embereink, közöttük a műsák barátai is – megfogyatkoztak, elvesztek, elmentek, megfutottak – mérhetetlen űrt és hiányt hagyva maguk mögött . . . Be kell vallanunk azt hiszem mégis, hogy az itteni magyar kultúra leromlásának alapvető okai nem annyira a kisebbségi jogok megcsorbításában, hanem a kultúrát teremtő igény beszűkülésében keresendők. Meg a kultúrateremtő anyagi háttér tragikus méretű elsorvadásában. Egy ilyen anyagi háttér megújítását (a jó szándéktól függetlenül is) alig lehet elszegényedő, összeomló országunk költségvetésétől elvárni; jelentős és tudatos külső támogatásra van itt rettenetesen nagy szükség. Anélkül nem lesz itt soha többé igazán magyar színház, könyvkiadás, zenekultúra és képzőművészet . . .

Eltemettük-e végleg 15 millió magyar elnökét Antall Józseffel? A gondolatot, attól tartok, igen. Mert mi – kisebbségi sorba és sorsba hajlott magyarok – nem csak azt várjuk el anyaországunktól, hogy befogadjon, ha innen elmenni kényszerülnénk (de ne a tolóablaknál a szocializmusból ott ragadt csinovnyik sértő kicsinyességével), hogy legalább emberséggel ránk köszönjön, ha földjére lépünk, vagy nyomorunkat könyöradománnyal (köszönet és hála érte mégis) enyhítse. Sokkalta többet kérünk annál: hogy felejtse el végre és örökre Trianont, és nyújtson igazi, valóságos támogatást itt maradásunkhoz és megmaradásunkhoz. Hogy vállalja fel a (talán örökre immár) kívül rekedt magyarság fennmaradásának (mindenekelőtt a kisebbségi magyar oktatás, kultúra és tájékoztatás fennmaradásának) napjainkban nem csekély anyagi terhét.

Mi nem kérjük és nem várjuk el anyanemzetünktől, hogy értünk, miattunk hadat viseljen, hogy vállalja a nyomort, hogy kiebrudalják Európából és a világból; de elvárjuk, hogy – ha nehéz is nagyon – harcos szónoklatok, lánggal égő magyarkodás helyett, csendesen és békésen, de valóban segítsen nekünk itt maradni és megmaradni.

Múltunk jövője. Számunkra a kitűzött cél – azt hiszem – egyértelmű és világos: *Itt maradni és megmaradni*, vagy átfoglalozva talán: *hogy minél tovább és minél többen megmaradjunk magyarnak.* A járható út, a legcélszerűbb stratégia

és taktika megválasztása azonban mindvégig vita tárgya maradt. Erről kellene nagyon egy, a teljes vajdasági-szerbiai-jugoszláviai magyarság érdekeit felölelő – és az egyetemes magyarság világpolitikai helyzetéhez és anyagi lehetőségeihez mért – konszenzust-közmegegyezést kialakítani. Sürgősen, most, amíg még (talán) nem késő . . .

A magam részéről („privát vélemény közügyekben”): javasolom az itteni kisebbségi magyarság érdekképviseletének teljes újrafogalmazását. Meg kell azt tisztítani a napi politikai állás- és szerepvállalás buktatóitól; súlypontját és élet – a kisebbségi és politikai jogokért folytatott kilátástalan és meddő (gyakran kontraproduktív) harc helyett – önmagunk felé kell fordítani: ki kell építenünk a kisebbségi magyarságban az egészséges (de nem túltengő) nemzettudatot és az esélyegyenlőséget egyedül biztosító általános és folyamatos kisebbségi többlétteljesítményre való készséget. Minden erőt a teljes kisebbségi magyarságot felölelő anyanyelvi oktatás, kultúra és tájékoztatás talpra állítására és megtartására kell fordítanunk; ehhez kell kiharcolni, megszerezni az itteni magyarság, az állami költségvetés, az anyaország, nemzetközi szervezetek és alapítványok erkölcsi és (mindenekelőtt) anyagi támogatását és hozzájárulását.

Én nem a nemzetállam típusú autonómiákban látom a Közép-Európát most fojtogató kisebbségi kérdések megoldását; éppen ellenkezőleg: a ma még túlhangsúlyozott nemzetállami jellegek fokozatos lebontásában, polgári demokratikus államok kiépítésében (azoktól nem idegen a regionális – de nem a nemzeti – autonómiák lehetősége!) – és a közöttük fennálló (politikai, etnikai, társadalmi és gazdasági) határok „légiesítésében”, átjárhatóságában. Meggyőződésem azonban, hogy a legidillikusabb jövőkép sem tudja soha mentesíteni a kisebbségi közösségeket a folyamatos kisebbségi többlétteljesítmény vállalásának terhétől. Megmaradásunk egyetlen záloga a jövőben is – a többségi közösség hozzáállásától teljesen függetlenül – mindenképpen ez a többlétteljesítményi készség lesz, mert annak hiányában közösségünket az elvándorlások, vagy az önkéntesen vállalt asszimilációk fogják elsorvasztani és eltüntetni örök időkre e vidékről . . .

Szabadkán, 1994. január 8-án